Opgesteld door: Alieke Hofland en Anneke Westerhuis (antwoordspecialisten) en Annemiek Cox (kennismakelaar), update Niek van den Berg en Rena Punt (kennismakelaars Kennisrotonde)
Vraagsteller: Beleidsmedewerker
Referentie: Kennisrotonde. (2016). *Wat zijn de specifieke kenmerken van mbo-3 studenten om rekening mee te houden in een curriculumontwerp?* (KR.066). Den Haag: Kennisrotonde.

mbo 28 april 2017. Update: 29 april 2019.

Vraag

Oorspronkelijke vraag: Wat zijn de specifieke kenmerken van mbo-3 studenten om rekening mee te houden in een curriculumontwerp?

Kort antwoord

Wanneer we kijken naar de specifieke kenmerken van mbo-studenten op niveau 3 (ten opzichte van de andere niveaus en met name niveau 4) blijkt het lastig om specifieke kenmerken toe te dichten aan de groep niveau 3 studenten als geheel. Dit komt doordat de mbo-populatie op een groot aantal kenmerken zeer divers is en deze variëteit zich zowel binnen als tussen niveaus aftekent.

Uit casestudies bij twee roc's met mbo-opleidingen voor Maatschappelijke Zorg, komen wel verschillen tussen groepen studenten naar voren. Deze verschillen zijn echter niet los te zien van de organisatie van de desbetreffende opleidingen. De bestudeerde opleidingen worden namelijk op niveau 3 en 4 aangeboden, in homogene groepen die op basis van vooropleiding zijn samengesteld. De waargenomen verschillen zijn daarmee met name cognitief van aard en te herleiden tot de intakeprocedure. In de lessen op niveau 4 bieden de opleidingen meer ruimte voor verdieping, terwijl op niveau 3 de tijd wordt benut voor het concretiseren van de lesstof aan de hand van praktijkvoorbeelden.

In de cases hangen de waargenomen verschillen tussen studenten dus samen met de organisatie van de twee opleidingen. Als de opleidingsorganisatie anders was ingericht, bijvoorbeeld door de opleiding op niveau 3 te verbreden door deze te combineren met een andere opleiding en op niveau 4 te verdiepen, zouden wellicht in de intake (ook) andere criteria voor de toedeling van studenten gebruikt worden.

Toelichting antwoord

De essentie van de vraag aan de Kennisrotonde is om zicht te krijgen op de kenmerken van studenten die op mbo-niveau 3 een opleiding volgen. De vragensteller heeft gemerkt, of vermoedt dat, hoewel de nieuwe kwalificatiedossiers inhoudelijk nauwelijks verschillen, de groepen op niveau 3 en niveau 4 wel verschil laten zien ten opzichte van

elkaar. Het curriculum moet met de specifieke kenmerken van studenten op een specifiek niveau rekening houden. De vraag is wat de kenmerken van studenten op niveau 3 zijn (ten opzichte van niveau 4) waarmee in het curriculumontwerp rekening gehouden moet worden om aan de verschillen tussen beide groepen recht te doen.

In veel registerbestanden, zoals het BRON-bestand, zijn bij de daarin gehanteerde variabelen weinig verschillen tussen studenten op niveau 3 en op niveau 4 te zien. Denk hierbij aan leeftijd en geslacht, leerweg in het vmbo, doorstroom uit mbo 2, sociaal-culturele oriëntatie, voorkeur voor een studierichting, en voorkeur voor een multi-sectoraal (roc) of een sectoraal schooltype (vakschool, aoc). Ook in onderzoek van Hiteq (2009) is een gevonden onderscheid tussen mbo-studenten op de vier niveaus eerder gradueel dan principieel. De verschillen zijn vooral te vinden tussen niveau 1 en 2 enerzijds en niveau 3 en 4 anderzijds. Je zou kunnen zeggen dat de variëteit binnen niveau 3 en 4 even groot is als tussen beide groepen. Zijn er kenmerken van leerlingen op niveau 3 die voor deze leerlingengroep uniek zijn?

Verschillen tussen studenten of tussen programma's?

In specifiek voor het beantwoorden van deze vraag uitgezet onderzoek is de vraag voorgelegd aan docenten en studenten op niveau 3 en 4 van de opleiding Maatschappelijke Zorg van twee roc's (Hofland & Westerhuis, 2017). Uit dit onderzoek komt het beeld naar voren dat de verschillen tussen studenten op niveau 3 en 4 vooral cognitief van aard zijn en te relateren aan de aard en inhoud van de programma's die studenten in hun vooropleiding hebben gevolgd. Dat studenten op niveau 4 de meeste vakken minder moeilijk vinden, abstracter kunnen denken en de stof sneller begrijpen dan studenten op niveau 3, komt mogelijk doordat in het curriculum van de gemengde en theoretische leerweg, waarvan de studenten op dit niveau veelal afkomstig zijn, generieke vakken de boventoon voeren. Deze vakinhouden zijn abstracter dan die van de praktijkvakken die in de kaderberoepsgerichte leerweg en op mbo-niveau 2 domineren. Studenten met deze opleidingen zijn vooral op niveau 3 te vinden. Dat studenten op niveau 3 door de docenten worden gekenmerkt als doeners en dat ze willen leren door ervaring en vanuit de praktijk onderstreept dit.

Of verschillen in leerstijl en persoonlijkheidskenmerken (voor zover relevant voor het leren en leerresultaten) wel of niet los staan van de opleidingsachtergrond is lastig na te gaan. Niet uit te sluiten is dat studenten die vooral Maatschappelijke Zorg in de praktijk willen leren, omdat ze dat gewend waren in hun vooropleiding, zich ook in het mbo in een schoolse setting minder op hun gemak voelen. En het kan zijn dat daarom studenten op niveau 3 onzekerder zijn en vaker bevestiging vragen, waar studenten op niveau 4 zelfstandiger zijn en makkelijker de regie in hun opleiding pakken.

De in de twee onderzochte contexten door docenten en studenten gepercipieerde verschillen tussen de studentengroepen op beide de niveaus zijn vooral te herleiden tot de intakeprocedure. Deelname aan de opleiding op niveau 3 of op niveau 4 is namelijk van de vooropleiding afhankelijk. Maar studenten met een diploma van de kaderberoepsgerichte leerweg mogen wel kiezen tussen niveau 3 en niveau 4. Ze kiezen vermoedelijk vooral voor niveau 3 vanwege de door hen ingeschatte (theoretische)

moeilijkheidsgraad van de opleiding op niveau 4. Oftewel: niveau 3 sluit naar hun verwachting meer aan bij de aard van de lesstof en de leerstijl die ze in hun vooropleiding gewend waren. Door de combinatie van de selectie naar vooropleiding en de zelfselectie van studenten (uit de kaderberoepsgerichte leerweg) zijn de verschillen tussen beide studentengroepen zodanig systematisch dat er in het curriculum en/of de wijze van lesgeven rekening mee wordt gehouden. Dit gebeurt met het oog op zowel de studiemotivatie als het resultaat.

De verschillen in de onderwijsprogramma's van de twee onderzochte opleidingen zijn niet alleen pedagogisch-didactisch van aard. Omdat het tempo op niveau 4 hoger ligt is daar ook meer ruimte voor verdieping en het ingaan op complexere problematiek. Op niveau 3 wordt de ruimte benut voor het concretiseren van de lesstof met praktijkvoorbeelden.

Andere denkbare programmeringen

Een opleiding kan integraal in een niveau 3 en niveau 4 variant wordt gesplitst (zoals in de onderzochte cases) waarbij studenten bij de inschrijving worden ingedeeld in niveaugroepen. Er kan ook gekozen worden de niveaus na een eerste gemeenschappelijke jaar toe te delen, waarmee de student een jaar de tijd heeft zich op de keuze voor een niveau te oriënteren. Een andere variant is een opleiding (bijvoorbeeld Maatschappelijke Zorg) op niveau 3 te combineren met een andere opleiding (bijvoorbeeld Verzorgende IG) en op niveau 4 te verdiepen. Studenten hebben dan de keuze tussen een brede en een meer gespecialiseerde opleidingsvariant.

Of een opleiding op beide niveaus zich aan verschillen tussen studenten moeten aanpassen en zo ja op welke aspecten is dus ook afhankelijk van de beslissing van de aanbieders over de criteria die bepalend zijn in de intake en hoe de opleiding daarop en daarna wordt georganiseerd. Door een opleiding op twee niveaus aan te bieden en op grond daarvan te selecteren ontstaan homogene studentengroepen naar de aard van hun voorkennis en leerstijl. Daarmee is niet gezegd dat dit een onterechte keuze is, alleen dat verschillen tussen studenten op niveau 3 en niveau 4 niet eenduidig herleid kunnen worden naar onderwijsonafhankelijke factoren.

Geraadpleegde bronnen

Groenenberg, R. & Hermanussen, J. (2012). *Docent in mbo niveau 1 of 2: een vak apart*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Groeneveld, M.J. & Steensel, K. van (2009). *Kenmerkend MBO: een vergelijkend onderzoek naar de kenmerken van mbo-leerlingen, vmbo-leerlingen en de generatie Einstein*. Hilversum: Hiteq.

Hermanussen, J., Verheijen, E. & Visser, K. (2013). *Leerplanontwikkeling in het middelbaar beroepsonderwijs: de bruikbaarheid van kwalificatiedossiers onderzocht*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Hofland, A. en Westerhuis, A. (2017). *De achtergrond van verschillen tussen studenten op mbo-niveau 3 en 4. Casestudy van de opleiding Maatschappelijke Zorg*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs (ecbo).

Meer weten?

Hermanussen, J. (2012). *Omgaan met verschillen*. Canon Beroepsonderwijs

Canon Beroepsonderwijs – *Curriculumontwerp*

Onderwijssector

mbo

Trefwoorden

Leerling, mbo, onderwijsniveau, curriculum, didactiek, kwalificatie